

test – vajadusest omandada materiaalseid vahendeid oma „eelistuste” rahuldamiseks – ei tulene niivõrd tarbimishimust kui himust millegi järele, mida majandusteadlane Robert H. Frank oma raamatus „Choosing the Right Pond: Human Behavior and the Quest for Status” (Oxford University Press, 1985) nimetab „positsiooni-objektideks” ja mis näitavad tema paiknemist ühiskondlikus hierarhias võrreldes teistega. Seda mõistis juba Adam Smith, kui ta (raamatus „Theory of Moral Sentiments”) selgitas, et rikkad ei aja rikkust taga vajadusest, mis on tavaliselt tagasihoidlik, vaid seetõttu, et „rikas hiilgab oma rikkusega” ja „tunneb, et see tõmbab nagu iseenesest tema peale maailma tähelepanu”.

Missiks kroonitakse üksainus

Robert Frank rõhutab, et palgaskaala Ameerika suureettevõtetes on ühtlasem, kui see oleks juhul, kui töötajaid tasustatakse, nagu majandusteooria ette näeb, rangelt nende tootlikkuse alusel. Kõrgemapalgalisi töötajaid tasustatakse osaliselt staatusesümbolitega, nagu nurgapealne kabinet, parkimiskoht ukse lähedal või asepresidendi tiitliga nimesilt, madalama tasandi töötajatele aga tuleb staatuse puudumine hüvitada rahaliselt.

Kogu majanduselu tiirleb pigem staatuse kui rikkuse ümber. Sissetulekutelt ülemise 20 protsendi hulka kuuluvad arvavad end õnnelikumaks kui järgmisse viiendikku kuuluvad ning nõnda edasi kuni alumise viiendikuni. Nii on see igal pool. Ka väga vaestes riikides sissetulekute poolest tippu kuuluvad, kes Ühendriikides vaevalt keskklassigi mahuksid – Eestis ei ole ühtegi dollarimiljardäri –, on rahulolevad. Õnn ei seostu absoluutse, vaid suhtelise sissetulekuga, ja rahast saa-

dav rahuldus on seda suurem, mida enam see laseb just lähikondlaste ees särada.

Kui inimesed ei taotle asju, vaid staatust, siis ei mängi nad positiivse, vaid nulltulemusega mängu. Kõrge staatus on saavutatav ainult kellegi teise arvelt. Väga kuulsaid saab olla väga vähe. Missiks kroonitakse vaid üksainus.

Pronks on parem kui hõbe

Inimene ei taha head elu, vaid paremat elu. Kümne aasta pärast on elu läinud lahedamaks, kuid rahulolematust kindlasti kasvanud. Meie elutunnetust määravad ootused. Olümpiamängudel hõbemedalit saada on austav, kuid pronks rõõmustab rohkem. Teiseks jäänud kujutlesid ennast seisvat pjeestaali ülemisel astmel ning ärrituvad, et neid lahutasid sellest vaid napid kümnendiksekundid. Ent pronksivõitjad tunnevad end suurepäraselt, nagu konstateeris sotsiaalpsühholoog Victoria Medcec Barcelona 1992. aasta suveolümpial. Kolmandad on rahul, et üldse medali võitsid ning sellega spordiannaalidesse pääsesid. Hõbedavõitjad soovastu jäid esikohast ilma. „Miski ei ole iseenesest hea ega halb, üksnes mõtlemine teeb ta selleks,” laseb Shakespeare Hamletil öelda.

Aju-uuriija Endel Tulving on avastanud, et inimese eripära on nn episoodiline mälu, st võime mäletada oma mineviku tundeid. Need, kellel on meeles vene aeg – suhkrusabad, Glavlit jne – ei kipu tänase üle härdama. Aga kuna episoodiline mälu on evolutsiooniliselt üsna hilja sünenud võime, ei ole seda kõigil. Nii on mõni isegi selle ära unustanud, et kaksikümmend aastat tagasi ei tihanuks ta küll televisioonile teatada, kas Eesti NSV-s on hea elada või mitte.

Soomes on praegu üks maailma jõukamaid riike.

Meie vabariigi 90. aastapäeva üks loosungeist on „Ühiselt ehitatud riik”. Aga tegelikult seisab see ühiselt oma riigi ehitamine meil alles ees. Sellest unistab meie president, kui ta kõneleb kodanikuühiskonnast, ja eks igatse ju me kõik näha Eestit maailma heaoluriikide esirinnas. Hea ja parem elu saabub siis, kui suudame oma egoismi ületada, tühised enesekesksed soovid maha suruda ja mõelda kaugemale ning laiemates mastaapides kui oma elutuba või garaaž.

Tõeliselt hea on elada seal, kus võimalikult paljudel on hea ja võimalikult suur hulk asju on korras. Puhtas ja turvalises linnas, korras ja kasitud riigis. Kui me oma koduse elamise korda teeme, toad koristamise, kõik puhtaks ja läikima lööme, on meil seal hea olla ja püüame ka kõike võimalikult korras hoida. Kui me oma pereliikmetest hoolime, valitseb meie kodu soojus.

Niisama on siis, kui teeme puhtaks oma linnad, teeääred, metsad. Hoiame puhtana oma veekogud. Hoolime üksteisest ja aitame üksteist. Ja siin saab igati kaasa aidata. Just sellele peaks suuremat tähelepanu pöörama nii meie ajakirjandus kui ka meie poliitikud, ärimehed, otsustajad. Küll oleks tore, kui tulevikus kirjutatakse raamat meie üksmeelsusest ja solidaarsusest oma riigi ülesehitamisel heaoluriigi. Nagu on kirjutatud vaimustusega meie laulvast revolutsioonist või soomlaste vaprust ja solidaarsusest Talvesõjas.

Koolitussüsteem ja meie majanduse tulevik

Väino Rajangu,

TTÜ humanitaarteaduskonna haridusuuringute keskuse juhataja, professor

Meie majanduse senise arengu kohta on ajakirjanduses aeg-ajalt ilmunud üksikuid artikleid, kuid tulevikku käsitlevate kirjutiste osa on olnud tagasihoidlik.

Professor Jüri Sepp esitab artiklis „Eesti majanduse väljavaated” (ÕPL, 7.03.) kontsentreeritult Eesti Arengufondi tellimisel Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas tehtud rakendusuringu tulemused, juhtides tähelepanu Eesti majanduse tulevikuprobleemidele. Viidatud artikli ilmumine on igati teretulnud. Hea oleks, kui sellele järgneksid põhjalikumad artiklid konk-

reetsete tööstusharude tulevikuväljavaadetest.

Eesti majanduses leiavad eelolevatel aastatel aset olulised struktuurimuutused, mis tähendab teatud tööstusharude kahanemist ja teiste osatähtsuse kasvu. Struktuurimuutustega üheaegselt peab kasvama ka tööjõu tootlikkus, vastasel korral ei ole me konkurentsivõimelised. Konkurentsivõimes teistele riikidele allajäämine tähendab meile õhukest rahakotti ja vähe vahendeid hariduse, kultuuri ja muude sotsiaal-majanduslike vajaduste rahuldamiseks.

Kuidas koolitussüsteem mõjutab eelseisvaid muutusi?

Struktuurimuutused toovad osatähtsuses kaasa töötajate koondamisi, teisel tekitavad täiendavat töötajate vajadust. Üldjuhul vabanevate ja vajataivate töötajate kvalifikatsioonid ei kattu. Olukorda leevendab ümberõpet pakkuv täienduskoolitussüsteem. Et hinnaliste seadmetega töötada, peab töötajal olema kõrge kvalifikatsioon.

Koolitussüsteemi areng mõjutab vahetult ettevõtete innovaatsilisust,

teadusmahuka toodangu (teenuse) osatähtsuse suurendamist, mis omakorda kajastub majanduse tootlikkuse kasvus. Siit kerkib küsimus, kui hästi meie ülikoolid, rakenduskõrgkoolid, kutsekoolid ja ka üldhariduskoolid ühiskonna vajadusi rahuldavad. Analüüs näitab, et koolitussüsteemis hariduse omandanute koosseis ei vasta tööturu tänastele ja tuleviku vajadustele. See takistab Eesti ühiskonna edukat arengut.

Leidub poliitikuid, kes tahavad Eesti viia viie rikkama riigi hulka. Seda loodetakse saavutada teadusmahuka toodangu abil. Lahendamata on ainult küsimus, kust võtame inimesed, kes selle toodangu välja töötavad ja valmis teevad. Riikidevahelise haridusstatistika võrdluse põhjal meie koolitussüsteem neid täna piisavalt ette ei valmista. Õpetajate Lehe 15. veebruaril numbril matemaatikalehekülgedelt selgub, et eeldused selleks praegu ka puuduvad. Vajame oma riigi läbi mõeldumat arendamist. Ülalviidatud uuring ning Jüri Sepa artikkel annavad sellesse oma piisa.

Kutseõpetajate koolitus Eestis ja mujal

Meidi Sirk,

TLÜ kutsepedagoogika osakonna teadur

2006. a algusest on TLÜ kutsepedagoogika osakonnas käimas projekt „Kutsepedagoogika valdkonna uurimine ja arendamine”.

Võrreldi Eesti, Soome, Saksamaa, Läti, Leedu ja Suurbritannia kutseõpetajate koolitamise kogemust.

Soomes, Leedus, Lätis, Suurbritannias ja Saksamaal eristatakse esma- (Initial Vocational Education and Training – IVET) ja jätkukutseõpet (Continuing Vocational Education and Training – CVET). Eesti haridussüsteemis selline jaotus puudub.

On sarnast ja erinevat

Eesti, Soome, Leedu ja Läti kutseõppeasutustes töötavad kutseõpetajad, kes õpetavad erialaaineid, ning üldainete õpetajad. Eesti, Soome ja Leedu kutsehariduses on veel kolmandat tüüpi õpetajaid, keda Eestis nimetatakse ettevõttepraktika juhendajateks, Soomes koolitajateks või instruktoriteks ja Leedus koolitajateks. Eestis ja Soomes on ettevõttes praktika juhendaja ülesanne juhendada ettevõttepraktikal olevaid kutseõppeasutuste õpilasi. Leedus on koolitaja ülesanne õpetada õpilastele praktilisi oskusi, aidata teooria ja praktika seostamisel, demonstreerida õppuritele praktilisi tegevusi, teha koostööd kutseõpetajatega, tutvustada õppuritele tööohutusekirju ning organiseerida ja planeerida praktikat.

Saksamaa haridussüsteem on üsna diferentseeritud ja õpetaja tüüp sõltub koolituse tüübist. Ettevõtetes juhendamise tegelevaid inimesi nimetatakse Saksamaal koolitajateks, instruktoriteks ja meistriteks ning Suurbritannias koolitajateks.

Kõikides riikides nõutakse, et kutseõpetajal oleks pedagoogi kvalifikatsioon. Erinevused seisnevad selle omandamises. Eestis, Lätis ja Leedus on võimalik pedagoogilist kvalifikatsiooni omandada bakalaureusetasemel või täienduskoolituse raames. Soomes ja Suurbritannias omandatakse õpetajakvalifikatsioon üheaastasel koolitusel.

Eesti kutseõpetajate koolitus on võrreldav teiste riikide omaga.

RAIVO JUURAKU foto

Eestis, Lätis, Leedus, Soomes ja Suurbritannias põhineb kutseõpetajate esmane koolitus eelnevalt omandatud erialasel haridusel. Saksamaal toimuvad aga kutseõpetajate esmaõppes paralleelselt nii eriala- kui ka pedagoogilised õpingud.

Eestis, Leedus ja Soomes nõutakse kutseõpetajatelt lisaks erialasele kvalifikatsioonile ka kolmeaastast töökogemust õpetatavas valdkonnas. Suurbritannias nõutakse erialast töökogemust ainult neilt kutseõpetajatelt, kes õpetavad jätkuõppe kolledžites (Futher Education College).

Erinevalt Soomest, Lätist ja Leedust on Eestis, Saksamaal ja Suurbritannias kutseõpetajate koolitus kaheastmeline. Eestis järgneb kutseõpetajate esmakoolitusele (kasvatusteaduste, pedagoogika ja vabaainete õpingud nominaalkestusega kolm aastat), teine etapp, nooremkutseõpetaja kutse-aasta nominaalkestusega, mil rakendatakse esimeses etapis omandatud teadmisi ja oskusi mentori juhendamisel. Mentor annab kutse-aasta lõpus nooremkutseõpetajale hinnangu.

Saksamaal on esimeses etapis (õppeaeg 4–5 aastat) suurem osatähtsus kutseõpetajate erialasel ettevalmistusel, pedagoogiliste õpingute maht on

väiksem. Teine, kaheaastase kestusega õpetajakoolituse etapp sisaldab õpetajapraktikat spetsiaalsetes treeningkoolides, pedagoogilisi ja kasvatusteaduslikke õpinguid.

Suurbritannias toimuvad esimeses etapis teoreetilised ja praktilised õpingud, mille lõpul saab õppur kvalifitseeritud õpetaja tunnustuse. Seejärel läbib ta kutse-aasta programmi.

Täienduskoolituse nõuded

Eestis, Soomes, Leedus ja Lätis on kehtestatud nõue, et kutseõpetajad peavad osalema erialasel täienduskoolitusel. Erinevused seisnevad täienduskoolituste mahus. Eestis peavad kutseõpetajad iga kolme aasta jooksul osalema vähemalt kahe kuu ulatuses erialasel täienduskoolitusel, Soomes iga õppeaasta kohta viis tundi, Leedus iga kahe aasta jooksul vähemalt viis päeva ja Lätis iga kolme aasta tagant minimaalselt 36 tundi.

Eestis, Soomes, Leedus ja Lätis ei ole ettevõtetes õpilaste juhendamise tegelejatele kehtestatud ametlike kvalifikatsiooninõudeid. Seevastu Saksamaal on esmakutseõppe koolitajatele kehtestatud erialased ja pedagoogilised nõuded ning määratletud nende kohustused. Lisaks peavad ettevõtete koolitajad läbima 120-tunnise koolituse. Suurbritannias peavad riigieelarvelistes koolitusasutustes töötavad koolitajad/õpetajad omama õpetajakvalifikatsiooni. Erakolledžites, -koolitusasutustes ja -ettevõtetes töötavatel koolitajatelt õpetajakvalifikatsiooni ei nõuta.

Erinevalt teistest riikidest on Suurbritannias 2004. aastast õpetajakvalifikatsiooni omandamise nõue. Kutseõpetajaks õppija peab lisaks pedagoogilistele oskustele omandama matemaatika-, kirjandus- või keeleoskused spetsialisti tasandil, et vähemalt üht nendest õppeainetest õpetada.

Võrdlusalalüüsis võib järeldada, et Eesti kutseõpetajate koolitus on võrreldav teiste riikide omaga. Rohkem sarnasusi on lähinaabritega. Erinevused tulenevad hariduspoliitikast.